

КЪМ ИСТОРИЯТА НА РОДА КАНЕТИ

Веселина Антонова, Държавен архив - Русе

Настоящото изследване е пръв опит да се издирят запазените до днес сведения за историята на рода Канети, съхранявани в Русе, родният град на лауреата на Нобелова награда. Елиас Жак Канети. Стогодишнината от рождението му е достатъчен повод за едно задълбочено краеведско изследване, което разкрива нови и напълно неизвестни моменти от живота на семейството в България. Прави впечатление и фактът, че в последните най-нови биографични издания, посветени на писателя, изследователите са допуснали фактологически грешки: напр. в годината на раждане на майка му Матилда Канети, относно родната къща и ... дори датата на раждане на самия Елиас Канети.¹ Информацията, макар и оскъдна, коригира неточностите и разкрива любопитни детайли от детството му в крайдунавския град. Документалните свидетелства се намират във фондовете на Държавния архив, в текущия архив на Общината и местния клон на организацията на евреите в България “Шалом”. Сериозен проблем за изследователя е и фактът, че най-старите документи на русенската еврейска община са на труднодостъпен език - жодео-шпаньол.

Не може точно да се установи кога Канети се заселват в Русе. Фамилията произхожда от едно малко селище в Испания наречено Canete. От източниците е видно, че в началото на XIX в. Канети вече живеят в Одрин, от където през 70-те започват да се преселват в Русе. За причините, принудили рода Канети да напусне родното си място се разказва една история. Аврам Канети, працядо на писателя, бил богат и уважаван човек, участвал в ръководството на Одринската еврейска общност. По това време из улиците на града хората често срещали едно малоумно турче, което един ден изчезнало. Местните турци обвинили евреите, че са отвлекли и убили момчето. Турските първенци се разгневили и затворили Аврам Канети. След няколко дни малоумното момче се завърнало, но А. Канети не може да преживее обидата и решава да напусне Одрин.*

Най-ранните, известни за сега, сведения за присъствието на рода в Русе са свързани с назначаването на един от синовете на Аврам Канети - Абрахам на служба в русенското австро-унгарско генерално консулство. На 16 март 1876 г. Абрахам Канети получава от император Франц Йосиф високо отличие - “Златен кръст за заслуги”. Поводът за наградата е служебно пътуване по замръзналия Дунав, което едва не е коствало живота му. След обявяване на руско-турската война на 24 юни 1877 г. А. Канети предприема друго рисковано преминаване на реката – пренася архива на консулството в Букурещ, за да го предаде на дипломатическото представителство там.² Предполагам, че брат му Елиас пристига със семейството си в Русе в средата на 80-те г. на XIX в. Наличието на макар и коствени данни, ни дава основание да приемем, че дядото на писателя е роден в Одрин през 1850 г., а баба му Лаура /Оро/ Б. Мордухай – 1854 г.³ Известно е, че Лаура и Елиас Аврам Канети имат четири деца - Соломон, Жак, Софи и Рашел, които също са родени в Одрин. Знаем и датата на раждане на малкият син – Жак, 15 август 1881 г.⁴ След раждането на последното им дете – Рашел семейството напуска Одрин и през 1892 г. си построява къща в Русе.⁵ В Русе се заселва и Челебон – брат на Елиас А. Канети. За него внукът Елиас пише, че бил “...един слаб, бедно облечен възрастен човек... и му даваха работа от съчувствие – като беден и безнадеждно неспособен роднина. Чувах винаги да се обръщат към Челебон като към слуга. Така съм го и запомнил и едва много по-късно научих, че бил брат на дядо ми.”⁶ За сега ни е известно, че Аврам Канети има трима синове – Абрахам, Елиас и Челебон.

Често срещани в документите на еврейската община са имената и на други членове на фамилията Канети – Хеския, учредител на благотворително дружество “Малбиш Арумим”⁷, Йосиф, активист на гимнастическо-музикално дружество “Макаби”⁸, Сабетай, който регистрира фирмата си през юли 1898 г.,⁹ само два месеца по-късно от Елиас Канети и др. В Русе се заселват и роднини на Оро Канети /Лаура Б. Мордухай/.¹⁰

Елиас Канети купува място за къща на ул. “Арък Рамадан”** при съседите Хакъ Халил, Ашер Вентура, Хафуз Халил, Месим Розанис и Бехджет ефенди. На 30 декември 1891 г. е изготвен проекта от арх. С. Валсамаки, представен на 16 март 1892 г. за корекции на градския инженер Едиард Винтер и утвърден на 27 май с.г. Строежът на едноетажната сграда, която е запазена и до днес, е оценен за 20 хил. лв. Върху този терен Елиас Канети построява още две къщи. Запазен е архитектурен план на името на г-жа Оро Елиас Канети, утвърден през 1900 г.¹¹ В този дом живее малкият им син Жак със съпругата си Матилда. Третата къща, в която живее по-голямата им дъщеря Софи със съпруга си Натан Еляким и трите им деца Регине, Жак и Лаурика, днес не съществува. Е. Канети описва родния си дом така: “Като се влезеше в двора през голямата порта от улицата, веднага вдясно беше къщата на дядо Канети. Тя беше по-представителна от другите, по-висока...Срещу нея, вляво от портата, се издигаше къщата, в която живееше най-голямата сестра на баща ми – леля Софи, със съпруга си чичо Натан... До тази къща, на една линия, също в лявата страна на двора, се издигаше нашата къща, досущ като чичовата... Дворът между тези три къщи беше много голям. Срещу нас, не на средата, а малко встрани, беше геранът за вода... Зад герана беше овощната градина, отделена от двора с жив плет...”¹² Този разказ ни дава основание да предположим, че двете къщи са строени по един и същи проект и по едно и също време. Дядо Канети е доста заможен евреин, който през 1898 г., по проект на арх. Никос Бедроян, изгражда и търговската сграда на фирмата си – представителна двуетажна постройка на ул. “Митарна” /сега ул. “Славянска”/. “...Дядо ми изговаряше с гордост името на града – разказва внукът. Там беше неговия магазин, центърът на неговия свят, там бяха къщите, които той бе придобил с увеличение на благосъстоянието си”.¹³

Въпреки несъгласието на родителите си, на 22 август 1904 г. Жак Канети и Матилда /Мазал/ Нисим Ардити сключват брак. Мазал Ардити е родена в Русе на 30 март 1886 г.¹⁴ Дъщеря е на богатия търговец Нисим Ардити и Ребека, по баща Розанес. Внукът Елиас разказва, че “...дядо Ардити, потомък на едно от най-старите и най-заможни семейства шпаньоли в България, бил против брака на своето най-малко дете, на любимата си дъщеря, със сина на един парвеню от Одрин...Дядо Канети стоеше над високомерието на Ардитите, ...Моите родители отначало криели своята връзка... Най-после двамата стари отстъпили, но между тях завинаги останало напрежението и те никога не се понасяли”¹⁵. И тримата им синове са родени в дома им в Русе, на ул. “Гурко”: на 10 юли 1905 г. - Елиас, кръстен на 17 юли от дядо си Елиас Канети; на 17 май 1909 г. – Нисим*** кръстен на 24 май от дядо си Нисим Ардити; на 10 януари 1911 г. - Джордж, кръстен на 17 януари от Йосиф Ардити, съпруг на Белина, най-голямата сестра на майката Матилда.¹⁶ В акта за раждане под № 477 издаден на 13 юли от русенската градска община е записано, че Елиас е роден на 12 юли “в един часът преди обед в дома на родителите си на ул. “Гурко” № 33”, т.е. два дни по-късно. При другите синове датите съвпадат. В случая за по-достоверно приемаме вписването в еврейските регистри - т.е. лауреата на Нобелова награда за литература Елиас Жак Канети е роден в Русе на 10 юли 1905 г. Под актовете за раждане на децата стои автентичния подпис на баща им. С красив почерк, на български език Жак Канети написва името си, доказателство, че добре владее писмено официалния език на държавата, в която живее. Подробеност, която не се спомената в автобиографичните книги на сина му.

Фирмата “Поликар § Канети” е създадена на 1 януари 1892 г. от Давид Мордухай Поликар и Елиас Аврам Канети - равноправни съдружници, които търгуват “с дреболии на едро”.

Седалището на фирмата за Турция е Цариград с управител М. Поликар, а за България – Русе с управител Е. Канети. Съдружниците внасят на 22 ноември 1896 г., прошение до русенската община, с приложена квитанция от 15 май с.г., че “са заплатили на II русенский държавен бирник 500 лв., върху занятията за 1895 г. 25 лв. уличен налог, 50 лв. върхнина и 50 лв. обща върхнина 10% от данъка, но понеже те като чужди поданици не подлежели на подобен данък за 1895 г. Министерството на финансите с пл[атежна] заповед под № 4690 е повърнало въпросния данък и върхнини, затова следвало да им се повърне и общ. върхнина от 50 лв., която била внесена в общ. каса.”¹⁷

На 9 октомври 1899 г. кметът на Русе докладва пред общинския съвет внесеното от името на фирмата “Поликар § Канети” заявление, с което молят “за магазина им в улица “Митарна”, която била с две врати, да се вземе налог боклук за една магазиня, а не за две”. Съветът остава без последствие молбата, защото “магазинята на просителите сега една, обаче тя трябвало да се счита две, защото освен, че е строена за две, но е още много голяма и не може да се сравни с ония малки дюкени, които плащат по 10 лв. годишно”.¹⁸

През 1898 г. в търговските регистри на русенския окръжен съд са вписани две фирми на Канети - на 16 май 1898 г. е под № 640 е записана фирмата “Поликар § Канети” с “главно заведение в Русе за България, а Цариград за Турция. Давид М[ордукай] Поликар и Соломон Елиас Канети от Русе управляват фирмата и по пълномощие поотделно могат [да] подписват.” Очевидно на тази дата като съдружник във фирмата влиза големият син на Елиас Канети – Соломон.¹⁹ На 6 юли същата година фирмата регистрира клон във Варна, който на 31 декември 1910 г. е закрит. На 13 юли 1898 г. е регистрирана фирмата на Сабитай Канети “за търговия със захар и сарафлък”²⁰.

Елиас Канети си спомня, че “дядо ми, който управляваше децата си като непреклонен патриарх, натика всеки от своите синове отрано в търговията. Във всеки по-голям български град трябваше да има филиал от неговата фирма под ръководството на един от синовете му”.²¹

Към реализирането на тези свои намерения дядо Е. Канети пристъпва през 1901 г., когато се разделя със съдружника си. На 29 май с.г. дружеството “се разтуря, като за в бъдеще всичкия актив и пасив за главното седалище в Русе и на клона във Варна преминава върху Елиас Канети, а актива и пасива на главното седалище в Цариград остава върху Мордухай Поликар”²². На 18 май 1901 г. е съставено ново дружество “от неограничено отговорните членове Елиас А. Канети с местожителство Русе – Соломон Елиас Канети, с местожителство – Варна и Жак Елиас Канети с местожителство – Русе, които с равни права представляват фирмата и които по отделно ще я представляват и подписват”. То е регистрирано в русенския окръжен съд на 5 юли 1901 г. под името “Елиас А. Канети § синове” с главно заведение в Русе и клон във Варна”. На 18 август 1904 г. е вписана зестрата на Матилда /Мазал/ Ардити, съпруга на Жак Елиас Канети в размер на 35 800 л. зл., от които в брой 28 000 л. зл. и във вещи 7800 л. зл. подробно означени в брачния договор²³.

В изданието през 1908 г. от Търговско индустриалната камара в Русе справочник се съдържат подробни сведения за предмета на дейност на фирмата “Елиас Канети и синове” - фабрика на омбрели, работилница за омбрели, стъклария, колониал на едро, бои и лакове, вратовръзки, газ и галантерия на едро. Адресът е – ул. “Митарна”, а телефонният номер - 141.²⁴

Елиас Канети описва магазина на дядо си така: “Думата, която често чувах, бе “La Butika”, произнасяна с усърдие и нежност. Така наричаха търговското средище, където дядо ми и неговите синове прекарваха деня. Рядко ме взимаха там, тъй като бях много малък. Беше разположено на стръмна улица, която се спускаше право надолу от високите богаташки

квартали на Русчук към пристанището. На тази улица се намираха всички по-големи магазини, този на дядо ми беше в една триетажна къща, която ми изглеждаше и представителна, и висока, жилищните домове горе на хълма бяха едноетажни. В магазина се продаваха бакалски стоки на едро, той беше просторен и в него се разнасяше приятна миризма. На пода бяха наредени големи отворени чували с различни видове зърно, имаше чували с просо, ечемик, ориз. Позволяваха ми, ако ръцете ми са чисти, да бръкна в тях и да опипам зърната. Това беше приятно усещане. Пълнех ръката със зърна, вдигах я високо, помирихвах зърната и след това бавно ги изсипвах обратно да се стечат в чувала. Правех това често и макар че в дюкяна имаше много други интересни неща, то беше любимото ми занимание и трудно се откъснах от чувалите. ..Имаше чай, кафе и особено шоколад,.... кибрит, сапун и свещи... и ножове, ножици, брусове, коси и сърпове.”²⁵

Документите регистрират поредните промени сред съдружниците. На 13 януари 1906 г. “неограничено отговорният член съдружник Елиас А. Канети се оттегля и престава да бъде такъв занапред, като остава своя капитал в дружеството и правото щото то да върши търговията си и занапред под същата фирма, вместо него за неограничено отговорен член съдружник с това да управлява и подписва фирмата влиза Натан Еляким из Русе”²⁶. Н. Еляким в зет на с-во Канети, чиято най-малка дъщеря Лаурика е първата приятелка в игрите на малкия Елиас.

От 1 януари 1911 г. Жак Елиас Канети излиза от съдружието “като активна и пасивна и всички задължения и ангажименти отиват върху оставалите съдружници Соломон Елиас Канети и Натан Еляким, които от казаната дата ще продължават същата търговия под същата фирма за тяхна сметка без участието на Жак Елиас Канети, който изтегля внесената на съпругата си зестра. Фирмата занапред ще са представлява, управлява и подписва от останалите двама съдружници поотделно”.²⁷ Причината е решението на младото с-во Канети да напусне България. Няколко месеца след раждането на най-малкият им син Джордж, се установяват в Манчестър, където Жак ще работи във фирмата на Соломон Ардити, най-големият брат на Матилда. Властният дядо Канети не може да приеме факта, че сина му го напуска: “Върху баща ми, който все още трябваше да работи в дюкяна, той изсипа целия си гняв, който беше страховит и от седмица на седмица ставаше все по-страшен. Когато разбра, че не ще може да направи нищо, няколко дни преди заминаването прокле тържествено своя син насред двора в присъствието на потресените роднини.”²⁸ На 8 октомври 1912 г. в Манчестър умира Жак Канети.

На 12 април 1917 г. “Елиас Канети § синове” пренасят централата на фирмата в София. Според пълномощно от 12 май 1917 г. управител е Елиас Соломон Канети. На 17 май 1919 г. основателят Елиас А. Канети изтегля капитала си “без да има никакви претенции към фирмата, която продължава да съществува под същото название”²⁹. По-късно фирмата се премества във Виена, а Соломон Канети придружава племеника си Елиас по време на последното му пътуване до родината през лятото на 1924 г.³⁰

Когато, през втората половина на XIX в., семейство Канети се заселва в Русе, те намират една динамично развила се еврейска общност. Първият изследовател на историята на еврейската община в Русе Соломон А. Розанес в книгата си “История на израилската община в Русе”, издадена през 1914 г. приема, че заселниците тук са дошли “не по рано от 1788 г.”, а първият равин на новата етническа общност е избран през 1800 г.³¹ Впечатление прави бързото нарастване на еврейските домакинства, като през 1810 г. броят им е - 42, през 1853 г. – 214, а в края на 80 г. на XIX в. евреите са вече около 2000 души и са най-многобройното малцинство в града.³²

Преселниците евреи от Испания са носители на богатата еврейска култура. Преди Освобождението по силата на господстващите нрави и обичаи, чиито корени се крият в далечната Испания, еврейските институции – община, училище и благотворителни дружества са ръководени от нотабилите, които водят продължителни борби, за да запазят на хегемонията си в еврейската общност. През 20-те години на XIX в. се създава първото благотворително дружество “Хеват Рехица”, свързано с ритуали по погребване на мъртвите. Тогава е определено и мястото на първите еврейски гробища. От 1862 г. в Русе съществува пропалестинско дружество, създадено от Абир Розанес, а през 1864-та е учредено и първото в страната благотворително д-во “Хесет веemet”. Алианс франсес открива в града през 1873 г. мъжко френско училище, а през 1875 г. и първото еврейско девическо училище в България.

Интересен анализ на атмосферата тук прави Бениамин Ардити, първи братовчед на писателя Елиас Канети. Според Ардити три са основните фактори, определящи обстановката в еврейската община в края на XIX-ти и началото на XX в.: 1. местни нотабили – търговска аристокрация с консервативен мироглед, с ориенталски стил на живот – навици и привички, ограничена с предимно религиозно традиционно образование. 2. културният западноевропейски елит – местната интелигенция – младежи, които получават образование в Европа. Това са предимно лекари, адвокати, аптекари и др., които “европеизираха и модернизираха” русенското общество и се вливат в културно-просветните дружества. 3. Ционистическото влияние с всичките си разновидности от крайната левица до крайната десница дооформя облика на русенското еврейство.

През 1881 г. българското правителство издава “Привременни правила за духовното управление на християните, мюсюлманите и евреите”, с които се въвежда демократичния принцип при избори на общините, задължителен за “християни, мюсюлмани и евреи”. По силата на чл. 3 “всички еврейски общини се намират под надзора на Министерството на външните работи и изповеданията и под общото ръководство на главния равин в България. Съгласно чл. 1 от Правилника за прилагането на Устава в София, Пловдив и Русе се учредяват Консистерии. Начело на трите Консистерии стоят равини, които се назначават от министерството и ръководят делата заедно с тричленни комисии, избрани от общото събрание.

В края на XIX в. в Русе се създава силно ционистическо движение. Тук съществуват две дружества - “Агрикултура Цион”, в което членуват сефаратски евреи и “Аават Цион” - на ешкеназките евреи. Тук Самуел Елиас, учител по еврейски език, издава сп. “Ел Амиго ди ел пуббло”, печатат се и учебници на иврит в печатницата на Йосиф Перец Алкалай³³. Тук през 1902 г. се провежда третата конференция на ционистите в България. Тук през 1900 - 1902 г. известия публицист Йосиф Хербст, брат на най-видния представител на ционизма в България Карл Хербст, издава в. “Вестник”.

Семейство Канети бързо стават част от духовния, обществен и културен живот на еврейската община в Русе. На 16 август 1901 г. до фирмата им пристига от Виена талем /шал/ за нуждите на синагогата Герон.³⁴ През 1906 г. Сомолон Канети взема участие в консултативно събрание на тема “Реформирането на нашите училища”. Дискутира се проблемът е, че еврейските деца напускат училище на 13-годишна възраст и не могат да продължат образованието си, защото програмата на техните училища не е съобразена с държавните прогимназии. Тък като училищата се поддържат от Алианс Израелис в Париж, наложително е да се уговори промяна в учебните програми, съобразени с държавните училища в България. И другият важен въпрос е - кой чужд език да изучават децата – френски или немски. Соломон Елиас Канети защитава мнението, че “немският език е по-нужен в търговията в Русе”. Той се включва и в работата по уточняване на списъците на таксуваните енорияши за контрибуция за 1911/12 г. и е член на комисията по погребението на равина Салоникийо.³⁵

Рода Канети активно присъства в дейността на благотворително дружество “Унион и Прогресо”. То е създадено на 1 януари 1897 г. с цел да “поддържа израилска библиотека” и “да подпомага материално бедни ученици”³⁶. На 20 декември 1903 г. дружеството организира “в полза на бедните ученици и еврейската библиотека една литературно-музикална вечеринка в салона на Доходното здание. В благотворителния концерт с две изпълнения участва и Жак Канети – Dancla “Deuxieme Simphonie concertante” за две цигулки, заедно с М. Бехар и “Alard” Fantaisie sur le Trovatore de Verdi – за цигулка с акомпанимент на пиано. Твърде е възможно съпровода на пиано да е на бъдещата му съпруга Матилда Ардити. В програмата, също с две изпълнения участва и Йозеф Канети – две сцени от “Les fourberies de Scapin”, комедия от Молиер и “Blackboule au Conservatoire” – монолог³⁷. “...Баща ми много искал да стане цигулар – пише синът му Елиас, това било неговата мечта ... да можел да свири в квартет. Защо да не свири соло на концерт – го попитала тя /съпругата му Матилда-б.а./, - но той бил поклатил глава и казал, че..., знаел границите на своето дарование. До квартет сигурно би стигнал, но до първа цигулка в оркестър, след като неговият баща толкова рано му бил забранил да свири, това не би могъл да стане.....Той пееше, а майка ми го съпровождаше на пианото. Изпълняваха все немски песни, най-често Шуберт и Льове.”³⁸

На 6 май 1910 г. Хана Исак Канети, съпруга на починалия Хеския Исак Канети, живущи на ул. “Гурко” 67, подарява на същото дружество недвижим имот, върху който да се построи еврейска библиотека.³⁹

Канети са сред учредителите и на благотворително д-во “Малбиш Арумим”. На 1 юли 1912 г. по инициатива на Хеския Канети /вероятно син на починалия Хеския Исак Канети/ в дома му се провежда Учредителното събрание. Домакинът “изложи бедственото положение на учениците и ученичките в еврейското училище и нуждата от основаване на едно благотворително дружество с цел ежегодно да се събират средства и се обличат тия деца”. Присъстват 31 евреи сред които са Елиас Канети със зет си Натан Еляким и семейният им лекар д-р Исак Менахемов, Арон Ардити и Самуел Е. Ардити, роднини на снаха им Матилда и др.⁴⁰ Запазеният непълнен архив дава възможност, макар и частично, да се проследи участието на фамилията Канети в работата на благотворителното дружество. Имената на Елиас, Сам /вероятно Соломон/, Хеския, Исак и Арон Канети присъстват в списъците на дружеството до 1921 г.⁴¹

За благотворителните инициативи на дядо Канети, разказва и внука му: “Едно от увлеченията му беше събирането на средства за бедни девойки, които искаха да се омъжат и нямаха зестра. Често го виждах по Пратерщрасе, когато спираше някого и го молеше за пари за тази цел. Вечер измъкваше тефтерчето от червена кожа, в което бяха вписани помощите...При него никога не можеше да се допусне “не”. Би било позор да се каже “не” на Senor Canetti”... Дядо ми беше известен с това, че на него даваха с особено удоволствие, защото той беше пръв в дарението... никой не искаше да изостане от него и скоро сумата за достойна зестра биваше събрана”⁴².

По-младото поколение от рода Канети са сред членовете на учреденото на 10 февруари 1902 г. русенско еврейско гимнастико-музикално дружество “Макаби”. Активна дейност в периода 1905 – 1908 г. развива Йосиф Канети. От документите може да се проследят резултатите от изпълнените спортни упражнения.⁴³ и участието в сформирането на певчески хор към дружеството. Като член на “Увеселителната комисия” взема непосредствено участие в посрещането през октомври 1905 г. на букурещкото дружество “Aurora”⁴⁴. Той е сред най-изявените организатори и участници в музикалния живот на еврейската общност в Русе. Настойчиво кани членовете на репетиции по нотно пеене, винаги е сред изпълнителите в

концертите. Срещаме името му в програма за “гимнастико-музикална вечеринка придружена с танц”, състояла се на 7 април 1907 г. в салона на “Шундак”, с участието на Дружествения смесен певчески хор с изпълнение на “Non, ie ne valse plus; monologue”, както и в оперета в едно действие от Офенбах “Le mariage aux lanternes”, поставена от Дамския отдел на дружеството. Сред изпълнителите в “литературно-музикалните вечеринки” е и г-ца Р[егине] Канети⁴⁵.

Делегат е на проведената в София на 25 – 27 декември 1905 г. трета конференция на съюза на еврейските гимнастически ционистически дружества “Макаби”. Представителите на дружествата от София, Пловдив, Татар-Пазарджик, Дупница и Кюстендил избират бюро на конференцията от 4-ма членове, сред които е и русенският представител. През 1907 г. по време на престоя си във Виена се включва в изработването на проекто-устав на “Judische Guruschaft”⁴⁶.

Сведения за присъствието на рода Канети в Русе има до края на 20-те г. на XX в. Може би семейството на Жак и Матилда първи напускат града. Около 1917 г., когато Соломон Канети пренася централата на фирмата “Елиас Канети и синове” в София, Русе напускат и семействата на сестрите - Софи и Натан Еяликим и Рахел и Арон Бениеш. Само генеологично изследване би могло да проследи раклоненията големия еврейски род. За това съм направила и извлечение от регистъра за ражданията на русенската еврейска община

А когато

Жак и Матилда Канети напускат Русе те отнасят със себе си три гравюри на града, които до 1998 г. се съхраняваха в дома на първородния им син, както и споменът за родното място, подхранван от разказите на майката. Атмосферата в града от началото на XX в. се запечатва за винаги в съзнанието на Елиас Канети и той я пресъздава по неповротим начин в автобиографичните си книги.

БЕЛЕЖКИ:

1. Elias Kaneti. Bilder aus seinem Leben Hauser. Herausgegeben von Kristian Vachinger, 2004.
- * Тази история ми бе разказана от доц. Васил Дойков, който я чул от възрастни евреи през 1993 г.
2. Р. Агстнер. България – Австрия. 125 години дипломатически отношения и 160 години представителства на Австрия /Австро-Унгария/ в България., В. Търново, 2004, с. 49 – 51.
3. ДА-Русе, ч.п. № 1114. В акта за сключване на брак на Жак Канети с Матилда Ардити на 22 август 1904 г. е записано, че бащата на Жак - Елиас Канети тогава е на 54 г., а майката Оро Б. Мордухай е на 50 г.
4. Пак там, л. 1. Според други публикации Жак е роден на 30 август, разминаване, получило се най-вероятно от приемането на Григорианския календар.
5. Чертеж със заглавие “Проект за построятката на едно здание еднократно на Елиа Канети, ул. “Арък Рамадан”, притежание на доц. В. Дойков.
6. Е. Канети. Спасеният език, С. 1982, с....
7. ДА-Русе, ф. 165К, оп., а.е. 1, б.
8. Пак там, ф. 232К, оп. 1, а.е. 8, 9.
9. Пак там, ф. 117, оп.3, а.е. 1, л. 89.

10. В репертор на Партидна книга № 3 за събиране на данък араха за 1926-1929 г. фигурира името Б. Мордухай от Одрин, с. 20 .
- ** днес ул. “Турко”, преименована през 1894 г., във връзка с решение на общинския съвет за урегулиране улиците в града.
11. Текущ архив на Община – Русе, отдел “Архитектура и благоустройство”, папка 58.
12. Е. Канети Спасеният език, с...; В Elias Kaneti. Bilder aus seinem Leben Hauser. Herausgegeben von Kristian Vachinger,... с. 16 неправилно се посочва търговската къща на фамилията, намираща се на ул. “Славянска”, като родна къща на писателя.
13. Е. Канети, Спасеният език..., с. 133.
14. Текущ архив на Организация на евреите в България “Шалом”- Русе. Регистри за раждания, л. 11; Всички източници погрешно посочват 1885 г.
15. Е. Канети, Спасеният език..., с.
- *** В Elias Kaneti. Bilder aus seinem Leben Hauser. Herausgegeben von Kristian Vachinger,... с. 19, погрешно е посочена за дата на раждане на Нисим - 30 ноември.
16. Текущ архив на Организация на евреите в България “Шалом”- Русе. Регистри за раждания, л.57; л. 64; л. 67.
17. ДА-Русе, ф. 4К, оп. 1, а.е. 12, л. 158.
18. Пак там, а.е. 14, л. 262.
19. Пак там, ф. 117, оп. 3, а.е. 2, л. 20; ДВ, № 220, 1898 г.
20. Пак там, а.е. 1, л. 89; ДВ № 11, 1899; а.е. 6, л. 141 – 2 май 1928 г. “Сабетай Я. Канети” - търгория и представителство на разни стоки.
21. Е. Канети, Спасеният език ..., с.....
22. Държавен вестник /ДВ/, № 150, 1901.
23. ДА-Русе, ф. 117, оп. 3, а.е. 3, л. 109; ДВ, № 214, 1901 .
24. Адресна книга на ТРКК, Русе, 1908, с. 19, 31, 34, 35, 87, 119, 149, 171.
25. Е. Канети, Спасеният език..., с.....
26. ДА-Русе, ф. 117, оп. 3, а.е. 7, л. 204.
27. Пак там.
28. Е. Канети. Спасеният език..., с.....
29. ДА-Русе, ф. 117, оп. 3, а.е. 15, л. 48; ДВ № 71, 1919 г.
30. Е. Канети. Факел в ухото, С. 1982, с...
31. ДА-Русе, ф. 59, оп. 1, а.е. 21, л. 3.
32. Ц. Керен. Евреите в Русчук – развитието на еврейската община в столицата на Дунавския вилает. В: Алманах за историята на Русе, Русе, 1996, т. I, с. 60.
33. И. Жейнов. Печатарството в Русе, Русе, 2004, с. 87.
34. ДА-Русе, ф. 163К, оп. 2, а.е. 24, л. 25.
35. Пак там, а.е. 46, л. 36, 39, 41, 47, 55, 56 58.
36. Пак там, оп. 1, а.е. 1, л. 11.
37. Пак там, ф. 232К, оп. 1, а.е. 8, л. 138.
38. Е. Канети, Спасеният език..., с. 211.
39. ДА- Русе, ф. 163К, оп. 1, а.е. 1 л. 11.
40. Пак там, ф. 165 К, оп. 1, а.е. 1, л. 1.
41. Пак там, а.е. 6, л. 1 – 3, 14-а.
42. Е. Канети. Спасеният език..., с. ...
43. ДА-Русе, ф. 232 К, оп. 1, а.е. 8, л. 18.
44. Пак там, л. 22, 35.
45. Пак там, а.е. 9, л. 164, 166, 167, 168, 198
46. Пак там, а.е. 9, л. 174 – 179, 190